

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Instrumente Structurale
2007-2013

Platformă de e-learning și curriculum e-content pentru învățământul superior tehnic

Proiect nr. 154/323 cod SMIS – 4428 cofinanțat de prin Fondul European de Dezvoltare Regională “Investiții pentru viitorul dumneavoastră”.

Programul Operațional Sectorial Creșterea Competitivității Economice - POS CCE

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Instrumente Structurale
2007-2013

Platformă de e-learning și curriculum e-content
pentru învățământul superior tehnic

Interacțiunea om-calculator

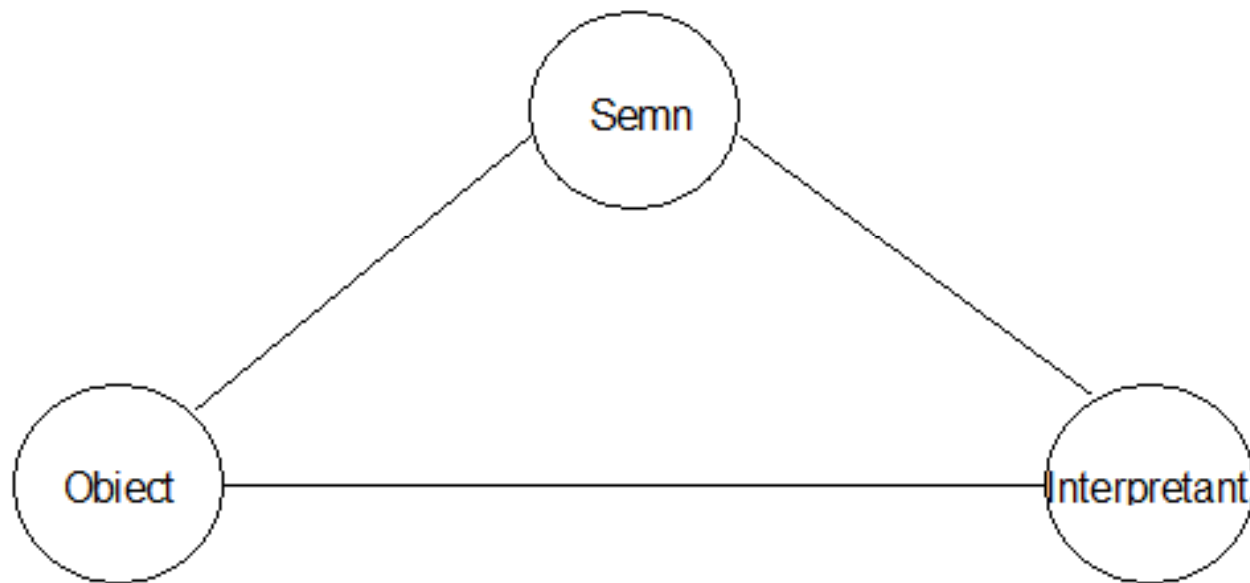
18. Notiuni de semiotica, teoria comunicării, etnologie,
etnometodologie

Semiotica

- Semiotica este știința care studiază semnele sub toate aspectele: formarea lor, clasificarea tipurilor de semne, utilizarea semnelor în activitățile umane. Ferdinand de Saussure considera că semiologia (semiotica) este o parte a psihologiei sociale, ea fiind “o știință care să studieze viața semnelor în cadrul vieții sociale” (de Saussure 1988).

- *“Definesc Semnul ca ceva ce este în așa fel determinat de altceva, numit Obiectul său, și care, determină un anumit efect asupra unei persoane, efect pe care-l numesc Interpretantul său, încât acesta din urmă este determinat mijlocit de primul” - (Peirce 1990, p. 254)*
- *“Un semn ... ține locul a ceva pentru cineva, în anumite privințe sau în virtutea anumitor însușiri. El se adresează cuiva, creând în mintea acestuia un semn echivalent, sau poate un semn mai dezvoltat.” (C.P. 2.228).*

Triunghiul semiotic

Ștefan Trăușan-Matu

- *“... împart ideile în trei clase: a Primarității, a Secundarității și a Terțiarității. ... Ideile tipice ale Primarității sunt calități ale simțirii, sau simple aparențe. ... Tipul unei idei de Secundaritate este experiența efortului disociat de ideea unui scop care urmează a fi atins. ... Dacă luăm indiferent ce relație triadică obișnuită, vom găsi în ea întotdeauna un element mental. Acțiunea brută este secundaritate, orice mentalitate implică terțiaritate” (C.P. 8.328 - 8.331).*

- *“Terțiaritatea este relația triadică ce există între un semn, obiectul său și gândul interpretant ... Orice concept este, desigur, un semn.” (C.P. 8.332).*

Clasificare a semnelor

- **Qualisemne** - semne care nu au nici o identitate, care exprimă doar o calitate. Un qualisemn se referă, de obicei, la calitatea senzorială a unui semn (de exemplu, faptul că un buton este de culoare albastră sau un cuvânt este evidențiat printr-o calitate aparte, cum ar fi tipărirea îngroșată). Am putea adăuga aici și calități ale cuvintelor, cum ar fi faptul că un cuvânt este un substantiv, că este de un anumit gen, număr, caz etc..
- **Sinsemne** - semne individuale (într-o denumire mai actuală ocurențe sau "**tokeni**", vezi Sebeok 2002, pag.62), de exemplu, un buton plasat într-o interfață de comandă a unui program de calculator. Un sinsemn poate avea mai multe qualisemne (de exemplu, un buton poate fi roșu, mare și cu colțuri rotunjite).
- **Legisemne** - care exprimă un tip general de semne, un semn-lege, un **tip**, o clasă de ocurențe, de tokeni. Un legisemn este, de exemplu, un cuvânt, în general, de exemplu, "buton", sau semnul grafic generic buton.

Clasificare a semnelor (perspectivă semantică)

- **Iconuri**, care “și-ar poseda caracterul semnificativ chiar dacă obiectul său nu ar exista” (C.P. 2.304). Un icon are o **asemănare** cu obiectul denotat, prin aceasta putându-se face identificarea între semn și obiect.
- **Indici**, adică semne din care se poate deduce existența unui obiect. În definiția lui Peirce, un indice este un “semn care și-ar pierde pe dată caracterul ce face din el un semn dacă obiectul său ar fi îndepărtat dar nu și-ar pierde acest caracter în absența unui interpretant” (C.P. 2.304). Spre deosebire de iconuri (asociere prin asemănare) și simboluri (caracterizate de operații intelectuale), indicii au o acțiune prin contiguitate (C.P. 2.306), sunt legați printr-o **relație fizică** cu obiectul denotat.
- **Simboluri**, care sunt semne numai prin existența unui **interpretant** și nu doar prin asemănare sau relație fizică. Un simbol, “în absența unui interpretant și-ar pierde caracterul ce face din el un semn” (C.P. 2.304). Simbolurile au un rol deosebit de important în existența noastră. Ele sunt probabil cel mai important tip de semne, fiind totodată legate de antropologie, imagistică sau chiar subiectul unui domeniu distincte, al simbolisticii. Deosebit de important în acest sens este și procesul prin care se formează simbolurile, cauza prin care un icon devine un simbol (și altul nu).

Clasificare a semnelor (perspectivă pragmatică)

- **Remă** sau **termen**, adică un semn despre care nu se poate spune că este adevărat sau fals, ci doar că există (de exemplu, un cuvânt individual).
- **Dicisemn** sau **propozitie** care poate fi asertată ca adevărată sau falsă;
- **Raționament**, care leagă mai multe propoziții, pe baza valorilor lor de adevăr.

Clasificări ale semnelor

	semn-semn (sintaxă)	semn-obiect (semantică)	semn-interpretant (pragmatică)
Primare	Qualisemn	icon	termen (remă)
Secundare	Sinsemn	indice	propoziție (dicisemn)
Terțiare	legisemn	simbol	raționament

Scară de iconicitate

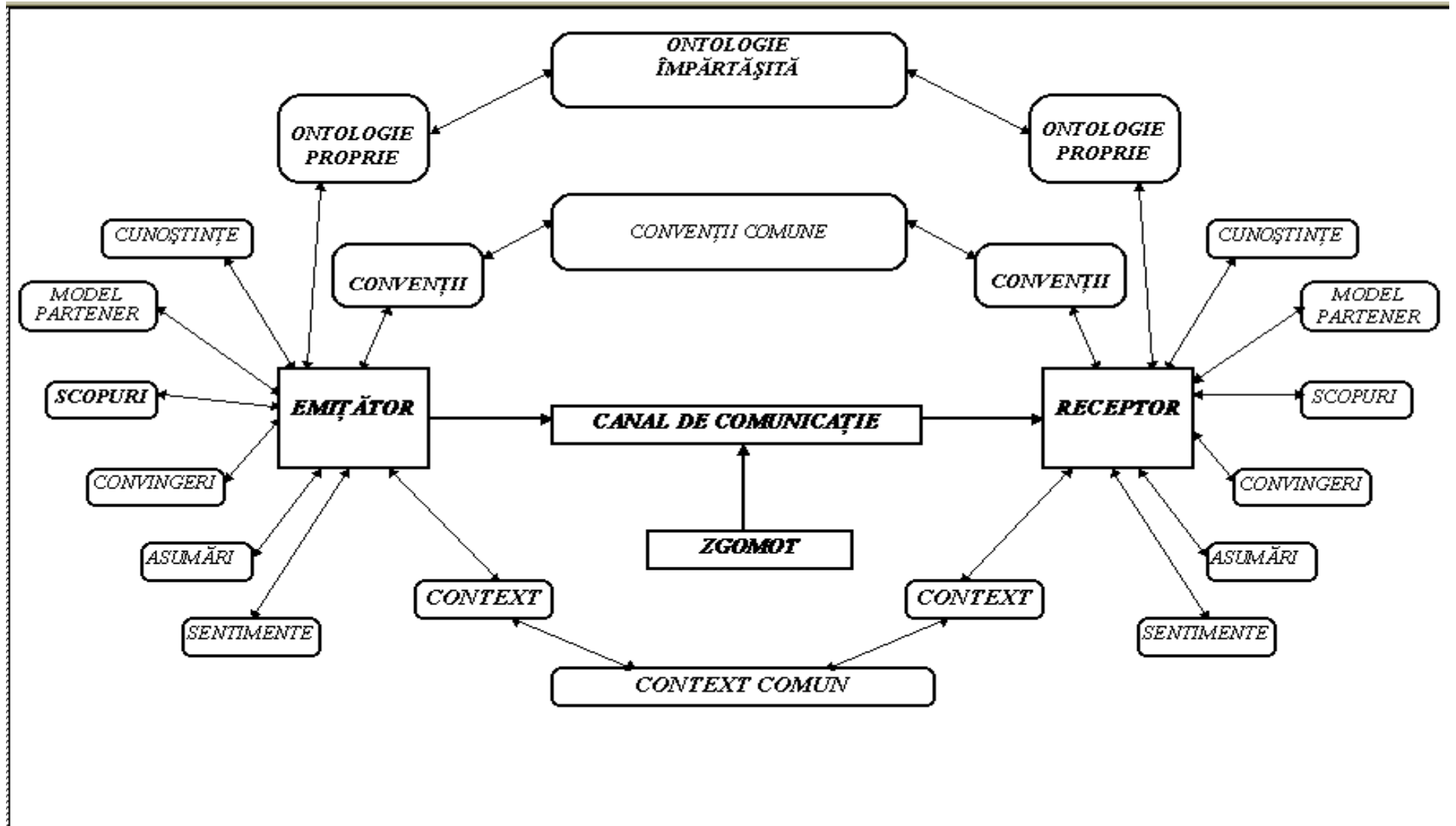
Grad de iconicitate	Clasă (peirciană)	Subcategorie	Face abstracție de (în plus față de precedentele)	Evidențiază	Scop
10	IMAGINE	Fotografie	Existență	forma și aspectul	
9		desen tehnic în perspectivă	umbre, texturi și culori	contururile	
8		desen tehnic în proiecție ortogonală	Perspectivă	3 proiecții ortogonale	
7		Hartă	Detalii	o proiecție, contururile, proporțiile distanțelor	Orientare
6		schemă funcțională	proporții,	topologia componente-lor constitutive ale unui obiect, dinamica	Vizualizare funcțională + descompunere
	DIAGRAMĂ	schemă structurală	Dinamică	topologia	Descompunere
5		Organigramă	formă (se folosesc forme geometrice simple drept componente)	reprezentare a conexiunilor logice ale subsistemelor unui sistem	Vizualizare. Conexiuni
		reprezentare arborescentă		relații ierarhice într-o taxonomie	Genetica
4		diagrame Venn		mulțimi	
		Histogramă		comparația unor mărimi	Comparație
3		Grafic		reprezentare liniară a variației temporale a unei mărimi	Vizualizare. Variației
2		Tablou		valori care prin plasare indică anumite corelații	Comparație
1	METAFORĂ		Ștefan Trăușan-Matu		

Comunicarea - canalul cu perturbații

- O imagine foarte răspândită asupra comunicării pleacă de la modelul (cu caracter behaviorist, comportamental), al “canalului cu perturbații”, folosit de ingineri în electronică și informatică, pe baza teoriei matematice a informației a lui Claude Shannon, elevul lui Norbert Wiener (Lohisse 2002, pag.30). Conform acestei concepții (denumită **E-R-C**), comunicarea se face între un **emittător** și un **receptor** care schimbă informații printr-un anumit canal de comunicație, conform unui anumit **cod** (un **limbaj**), natural sau artificial (convenit) care folosește un număr de semne grupate conform unei gramatici. Între emittător și receptor pot fi, în plus, elemente care pot perturba comunicația (Van Guilenburg et al. 1998).

- Această imagine, a canalului cu perturbării este însă foarte simplificatoare. Comunicarea trebuie să ia în considerare, în plus și **stările mentale** ale emițătorului și receptorului precum și **contextul** comunicării. Mai mult, efectul comunicării este influențat de **capacitatea și disponibilitatea** emițătorului de a transmite și de cea a receptorului de a recepta. Orice comunicare este plasată într-un context spațial și temporal, are un scop declarat dar, uneori și unul nedeclarat. O comunicare are un efect dorit dar, nu de puține ori și unul neprevăzut, de multe ori nedorit. Dacă receptorul este om, dispoziția și dorința sa de comunicare pot avea un rol fundamental într-o bună comunicare.

Modelul canalului extins (Trăușan-Matu, 2001)

Jackobson

- Jakobson extinde teoria lui Shannon delimitând șase factori ai unui proces de comunicare lingvistică, fiecare din acestea dând naștere unei funcții lingvistice diferite (Lohisse 2002, pag 49, Pârvu 2000, pag 43-45):
- **emittător** - funcție **expresivă (emotivă)**
- **destinatar** - funcție **conativă (persuasivă)**
- **mesaj** - funcție **poetică (estetică)**
- **cod** - funcție **metalingvistică**
- **contact** - funcție **fatică (relațională)**
- **context** - funcție **referențială (cognitivă, denotativă)**

Tipuri de comunicare

- Se poate face o clasificare a tipurilor de comunicare după mai multe criterii (Dikareva 2000). În funcție de modalitate, comunicarea poate fi **verbală**, prin limbaj vorbit sau scris, sau **non-verbală**, paralingvistic, prin gesturi, mimică, tonul vocii, poziție, pauze, acte nonverbale. De multe ori, comunicarea non-verbală însoțește și completează comunicarea verbală.
- În funcție de adresabilitate, comunicarea poate fi **cu sau fără partener** explicit. De exemplu, un monolog este (cu excepția, de exemplu, a unui monolog la teatru) o comunicare fără adresant, spre deosebire de un dialog.
- Există comunicare cu sau fără **replică** de exemplu, o cerere, respectiv un anunț. Comunicarea cu replică urmează anumite reguli, discutate în secțiunea dedicată pragmaticii.
- În funcție de **numărul de adresanți**, comunicarea poate avea unul sau mai mulți adresanți, iar în funcție de tipul de **contact**, poate fi **nemediată** (față în față - “face to face”) sau **mediată** (la distanță).
- Dacă se ține cont și de **momentul** și **locul** comunicării, se pot identifica următoarele tipuri de comunicare (în contextul Internet-ului):

Ștefan Trăușan-Matu

Etnologia

- Observarea utilizatorilor într-un mediu de lucru pentru a vedea cum acționează, ce nevoi au, cum pot fi ajutați de TIC
- Poate fi rapidă sau sistematică, de foarte lungă durată
- Atenție la a nu influența (problema băștinașilor)

Etnometodologia

- „Tradiția etnometodologică (Koschmann et al., 2006; Koschmann et al., 2003; Stahl, 2006) este mai potrivită pentru analiza cazurilor *descriptive*. Înregistrările video sau textuale ale persoanelor implicate în procesul de învățare sau ale altor membri ai comunității de învățare sunt studiate pentru a descoperi metodele prin care grupurile de participanți realizează învățarea. Metoda de bază este condusă de date, căutând mai degrabă să descopere tipare în date decât să impună categorii teoretice. Analiza este adeseori micro-analitică, examinând episoade scurte în mare detaliu. Metodologiile descriptive sunt bine potrivite pentru afirmațiile cuantificabile existențiale (de exemplu, că o comunitate se implică uneori într-o activitate dată). Totuși, ca oameni de știință și proiectanți am dori să putem face generalizări cauzale despre efectele alternativelor de proiectare. Metodologiile descriptive sunt mai puțin potrivite pentru a oferi dovezi cuantificabile că o intervenție are un efect, ceea ce ține de sfera metodologiilor experimentale, deși, de obicei, metodologiile descriptive pot înțelege cum funcționează practicile generale.” (Stahl, Koschmann și Suthers)